

Burgerinitiatieven: Gouwe Ouwe, een Adviesrapport

Inleiding

Burgerinitiatieven, ook van ouderen voor ouderen, kunnen een bijdrage leveren aan het zelfstandig blijven wonen en leven van (kwetsbare) ouderen. Daarom heeft het Ouderenberaad Zuid-Holland Noord (hierna: Ouderenberaad) laten onderzoeken, welke factoren bijdragen aan het succes van dit soort initiatieven en welke rol daarbij is weggelegd voor sociaal werkers. Dit om ouderen, professionals en beleidsmakers op weg te helpen met het realiseren van initiatieven van en door ouderen.

De studenten Guido Versloot en Thom Marselis van de Hogeschool Leiden hebben het onderzoek uitgevoerd onder supervisie van het Lectoraat Sociale Innovatie en Ondernemerschap van de Leidse Hogeschool. Zij verrichtten literatuuronderzoek en verzamelden informatie over een tiental initiatieven in de regio. Op basis hiervan hebben zij het adviesrapport *Burgerinitiatieven, Gouwe Ouwe* opgesteld.

Het Ouderenberaad wil de inhoud van dit rapport graag onder de aandacht brengen van ouderen, professionals en beleidsmakers op het gebied van welzijn. We beginnen met de aanbevelingen van de onderzoekers en voegen daaraan enkele van het Ouderenberaad toe. In de bijlage 1 is de samenvatting van het rapport opgenomen. Bijlage 2 biedt een beschrijving van de onderzochte projecten.

Aanbevelingen:

De onderzoekers hebben op basis van hun onderzoeksbevindingen aanbevelingen opgesteld voor burgers die een initiatief willen realiseren. Daarnaast formuleren zij aanbevelingen voor de opleiding Social Work. Het Ouderenberaad heeft enkele suggesties voor welzijnsinstellingen en gemeenten toegevoegd.

Initiatiefnemers:

De onderzoekers raden initiatiefnemers aan gebruik te maken van de succesfactoren die in het rapport naar voren komen. Deze zijn:

➤ Locatie.

De locatie van het initiatief speelt een belangrijke rol in het succes van een burgerinitiatief. Het gaat niet alleen om een geschikte ruimte of faciliteit, maar ook om een gemakkelijke bereikbaarheid voor de (potentiële) participanten.. Zorg ervoor dat je hier naar tijdig op zoek gaat. Indien het niet lukt schakel een sociaal werker in. Hij of zij beschikt vaak over middelen om je te helpen; ze hebben vaak een groot netwerk wat ze kunnen inzetten.

➤ netwerk en hulpbronnen.

Bedenk voordat je een initiatief start wie je kunnen helpen. Probeer zo veel mogelijk mensen aan je initiatief te verbinden. Dan voorkom je dat je er alleen voor staat. Indien je weinig hulpbronnen hebt, maak dan gebruik van de hulp van een sociaal werker en zijn netwerk.

➤ publiciteit

Wil je een succesvol initiatief realiseren, dan moeten mensen en zeker de doelgroep ervan af weten. Publiciteit is een belangrijker en arbeidsintensiever onderdeel van het starten van een

burgerinitiatief dan tevoren veelal wordt ingeschat. Begin er op tijd mee. Maak ook hierbij gebruik van de hulp van een sociaal werker. Die heeft vaak veel middelen vanuit zijn organisatie om je te ondersteunen Denk bijvoorbeeld aan het gratis printen van een poster.

➤ **Financiële middelen.**

Het is belangrijk dat er voldoende financiële middelen aanwezig zijn om de kosten van ruimte, faciliteiten en activiteiten te financieren. Benader sponsors, werf fondsen of vraag eventueel een bijdrage aan de participanten. Schroom niet om ook hiervoor een instelling en/of sociaal werker in te schakelen. Deze heeft ervaring in het aanvragen van fondsen en subsidies. Als een organisatie achter je staat opent dit veel deuren.

➤ **Draagvlak in omgeving.**

Probeer van te voren te inventariseren wat de behoeften zijn en kijk of er voldoende steun is in de omgeving waarin je het initiatief start. Er moet genoeg vraag naar en steun zijn voor het initiatief zijn, opdat het initiatief geen eendagsvlieg is en participanten blijven terugkomen. Door hier tevoren goed naar te kijken, kun je inschatten of er een reële behoefte is aan het aanbod dat je wilt ontwikkelen. Mocht je nog weinig deelnemers vinden, stop dan eerst je energie in verdere promotie

Opleiding en sociaal werkers:

In het rapport hebben de onderzoekers aanbevelingen opgenomen voor de opleiding van sociaal werkers. Voornaamste advies is om in de opleiding aandacht te besteden aan het begeleiden van burgerinitiatieven. Aanstaaende sociaal werkers moeten vaardigheden verwerven om burgers te ondersteunen om de eigen kracht te benutten en regie te houden over hun leven. Deze Wmo-competenties betreffen in de praktijk van burgerinitiatieven kennis en vaardigheden als:

- Wees zichtbaar en ga op mensen af.
- Stimuleer verantwoordelijk gedrag.
- Stuur aan op betrokkenheid en participatie.
- Verbind individuele en gemeenschappelijke vragen en potenties en
- Versterk op deze manier de eigen kracht en zelfregie van initiatiefnemers en deelnemers..

Aanbevelingen vanuit het Ouderenberaad.

Aan de aanbevelingen van de beide onderzoekers wil het Ouderenberaad de volgende toevoegen:

- Het is een goede zaak dat de huidige en toekomstige initiatiefnemers van burgerinitiatieven van en voor ouderen bij elkaar komen om ideeën en ervaringen uit te wisselen. Het Ouderenberaad zou met dit doel een bijeenkomst kunnen organiseren.
- Het Ouderenberaad beveelt welzijnsinstellingen aan de door de onderzoekers genoemde wijze van werken te volgen en waar mogelijk initiatieven van ouderen te faciliteren wat betreft locatie, publiciteit, professionele ondersteuning en financiën, zoals in het rapport aangegeven.
- Wat gemeenten betreft gaat het ouderenberaad ervan uit, dat zij in het kader van de Wmo graag dergelijke initiatieven ondersteunen en ruimte geven. Wat ruimere faciliteiten voor dit soort initiatieven zijn onontbeerlijk. Dat kan rechtstreeks vanuit de gemeente, maar ook door (welzijns)instellingen in staat te stellen faciliteiten te bieden (personele ondersteuning, financiën, huisvesting e.d.).

Bijlage 1

Samenvatting van het rapport

Context

Er is de afgelopen jaren veel veranderd in het sociale domein. De voornaamste verandering is de omslag van verzorgingsstaat naar participatiesamenleving. De (centrale) overheid trekt zich steeds meer terug. Sinds 2015 is de nieuwe Wmo (Wet maatschappelijke ondersteuning) van kracht geworden. De overheid vraagt iedereen meer verantwoordelijkheid te nemen voor zijn of haar leven en omgeving. De verantwoordelijkheid voor het oplossen van maatschappelijke vraagstukken op het niveau van dorpen, wijken of buurten, komt steeds meer bij burgers te liggen. Waar vroeger de overheid initiatieven nam op dit vlak, wordt verwacht dat burgers dit nu zelf doen.

Hoofdvraag

De onderzoekers zijn uitgegaan van de volgende hoofdvraag:

Wat zijn de succes- en faalfactoren van burgerinitiatieven van, voor en door ouderen in de regio Zuid-Holland Noord en welke rol is er weggelegd voor de sociaal werker?

Om een antwoord te geven op deze vraag hebben zij literatuuronderzoek en een veldonderzoek gedaan.

Literatuuronderzoek

In de literatuur wordt de volgende werkdefinitie voor het begrip burgerinitiatief aangetroffen:

- Een initiatief, dat ontstaan is uit ideële bewegingen.
- Het heeft een maatschappelijk relevant doel. Het gaat dus verder dan individueel eigen belang of individueel genoeg en het heeft een meerwaarde voor de samenleving.
- Het heeft geen winst oogmerk.
- Het komt zoveel mogelijk uit eigen beweging tot stand en dus is niet afkomstig van de overheid of een welzijnsinstelling.
- Het woord initiatief laat ruimte voor luchtige associaties. Bij de start kent een initiatief (nog) geen formeel organisatiestatuuut.

Uit het literatuuronderzoek kwam verder naar voren dat er verschillende typen initiatieven bestaan met ieder verschillende doelstellingen:

- Preventie en dienstverlening.
- Activiteiten rondom ontmoeten en verbinden.
- Belangenbehartiging.

De belangrijkste taken van de sociaal werker ter ondersteuning van burgerinitiatieven zijn:

- Stimuleren.
- Verbinden.
- Faciliteren.

Veldonderzoek

De onderzoekers hebben de volgende respondenten gehoord:

- 9 initiatiefnemers van een burgerinitiatief,
- 6 sociaal werkers en
- 3 groepen deelnemers aan een initiatief.

Uit dit veldonderzoek, uitgevoerd door middel van 15 half-gestructureerde interviews en drie groepsdiscussies kwamen de volgende succes- en faalfactoren van burgerinitiatieven naar voren:

- Locatie van het initiatief;
- Hulpbronnen en netwerk van de initiatiefnemer;
- Publiciteit rond het initiatief;
- Voldoende financiële middelen;
- Voldoende draagvlak.

Daarnaast worden de volgende eigenschappen van initiatiefnemers van belang geacht:

- Assertiviteit en ondernemerschap;
- Doorzettingsvermogen en gedrevenheid;
- Enthousiasme;
- Positiviteit en optimisme.

Resultaten

- Veel tot geen ondersteuning van een sociaal werker.

Van de negen burgerinitiatieven, bleken er drie veel ondersteuning te hebben gehad van een sociaal werker. Deze drie initiatiefnemers kwamen met een nog niet volledig uitgewerkt idee bij de sociaal werker. Diens ondersteuning is voornamelijk terug te vinden in de beginfase van de initiatieven en had betrekking op het uitwerken van de ideeën en het omzetten van de ideeën naar een burgerinitiatief. De sociaal werkers gaven als het ware ‘het duwtje in de rug’. Een van de respondenten: *‘want ik denk als wij in het begin niet met haar (sociaal werker) gesproken hadden ..., dan hadden wij hier niet gezeten. Dus ik denk zonder dat eerste gesprek, dan was er niks gebeurd’*.

Een drempel die door alle drie genoemd werd bij het ontwikkelen van een initiatief was het vinden van een geschikte locatie. De sociaal werkers hebben geholpen bij het vinden ervan en bij de financiering van de huur, door de eerste huur te bekostigen, of door initiatiefnemers gebruik te laten maken van locaties vanuit hun organisatie.

Deze initiatiefnemers zijn ook geholpen bij de publiciteit over hun initiatief, bv. door een berichtje te plaatsen in hun ledenkrant of website of in de plaatselijke kranten.

Vanaf het moment dat de initiatieven eenmaal liepen, werd de ondersteuning door de sociaal werker minder. De bemoeienis liep terug. Toch vonden de initiatiefnemers het prettig dat ze iemand hadden op wie ze konden terugvallen.

- Lichte ondersteuning.

Twee initiatieven hebben lichte ondersteuning gehad, voornamelijk op het faciliterende vlak voor ruimten, financiën en publiciteit. Niet bij het uitwerken van hun ideeën en/of het opstellen van een plan. Dat deden de initiatiefnemers zelf.

- Geen ondersteuning.

Vier van de negen initiatieven hebben geen ondersteuning gehad van een sociaal werker. Zij ontvingen wel ondersteuning vanuit een andere hoek, bijvoorbeeld een ouderenbond, die ruimte en andere faciliteiten ter beschikking stelde, een wijkvereniging of een Paro-

chiële Caritas Instelling. Wat opviel was dat rond deze initiatieven vaak een groot netwerk bestaat dat de initiatiefnemers weten te gebruiken.

Eigenschappen van initiatiefnemers

- De initiatiefnemers noemen verschillende persoonskenmerken en eigenschappen van belang om een initiatief van de grond te krijgen:
- Assertief gedrag, achter je zaken aangaan; als je gaat afwachten komt er niks van de grond. Doorzettingsvermogen: bij tegenslagen niet opgeven.
- Gemotiveerd en gedreven zijn.
- Positief zijn: niet treuren als het minder gaat, maar een positieve blik houden.
- Een goede sfeer creëren in de groep, in de locatie en aandacht geven aan de participanten.
- En tenslotte enthousiasme: deze is onontbeerlijk in alle fasen van een initiatief.

Sociaal werkers

Uit de interviews blijkt, dat sociaal werkers (onbewust) systematisch volgens een aantal fasen werken.

In de eerste fase heeft de sociaal werker frequent contact met de initiatiefnemer. De sociaal werker gaat samen met de initiatiefnemer in gesprek over zijn idee. In deze fase wordt het idee van de initiatiefnemer uitgewerkt tot een uit te voeren initiatief.

In de tweede fase gaat de initiatiefnemer aan de slag met het opzetten van zijn initiatief. De sociaal werker treedt meer naar de achtergrond. De regie ligt bij de initiatiefnemer.

Daarna wordt het contact tussen sociaal werker en initiatiefnemer(s) minder en in sommige gevallen gaat het initiatief zelfstandig verder. Het kan soms zijn dat de sociaal werkers op de achtergrond nog lang betrokken blijven bij een initiatief, zonder dat zij het nog actief ondersteunen. Dit komt doordat sommige initiatieven het prettig vinden dat zij iemand hebben op wie ze, indien nodig, kunnen terugvallen. .

De sociaal werkers geven aan dat een groot deel van hun ondersteuning bestaat uit het verbinden van mensen. Het kan gaan om het verbinden van een initiatiefnemer aan hulpbronnen (organisaties, vrijwilligers en fondsen) of om het verbinden van mensen aan elkaar, zodat ze samen een initiatief verder kunnen ontwikkelen.

De sociaal werkers geven aan dat er niet te veel ondersteund moet worden; initiatiefnemers denken dan te gemakkelijk en gaan achterover leunen.

Participanten

De participanten kwamen naar eigen zeggen naar de activiteiten vanwege de gezelligheid. Ze wilden het huis uit en in contact komen met andere mensen. Zo zegt een respondent uit de groep van de Smeltkroes het volgende: *“voor de gezelligheid, voor de ontmoeting met iedereen, dat vind ik wel heel leuk”*. Een andere respondent uit dezelfde groepsdiscussie zegt: *“nou, omdat ik dan natuurlijk ook weer contact heb met andere mensen uit de wijk”*.

Naast het contact blijkt, dat er ook een groepsgevoel speelt bij de participanten. Het is voor velen het hoogtepunt van de week. Een respondent merkt op: *“het is een gevoel van: je hoort ergens bij en dat is erg belangrijk”*.

Rapport

Adviesrapport Burgerinitiatieven: Gouwe Ouwe, *Wat zijn de succes- en faalfactoren van burgerinitiatieven van, voor en door ouderen, in de regio Zuid-Holland Noord en welke rol is er weggelegd voor de sociaal werker?*

Auteurs: Thom Marselis & Guido Versloot .

Het rapport is op te vragen bij: het secretariaat van het Ouderenberaad Zuid-Holland Noord
Afdeling Public Health en Eerstelijngeneeskunde (PHEG)
Leids Universitair Medisch Centrum (LUMC)
Hippocratespad 21, Postzone V0-P, Postbus 9600, 2300 RC, Leiden
Kamer 6.56
Tel: 071 - 526 8655 (secre.)/071 - 5268489

Bijlage 2 Burgerinitiatieven in de regio ZHN.

Buurtkamer de Smeltkroes

Dit initiatief is opgezet door drie werkloos geworden ouderen. Zij wilden iets met hun vrije tijd doen. Zij misten een ontmoetingsplek in de wijk. De initiatiefnemers zijn vervolgens gaan praten met een sociaal werker van Libertas. Deze heeft hen in het begin geholpen met het bedenken wat ze dan konden gaan doen. Twee van de drie starters zijn nog over, zij runnen de buurtkamer nu. Ze hebben een aantal vrijwilligers die de tafelgesprekken leiden en voor de koffie en dergelijke zorgen. Het doel van dit initiatief is ontmoeting. Mensen komen hier samen voor een praatje. Er komen verschillende ouderen uit de wijk naar de buurtkamer. De sociaal werker is op de achtergrond nog steeds betrokken.

Locatie: Leiden, de Stevenshof

Amateur Kunstmarkt

Een gepensioneerde amateurkunstenaar, die naar een informatiemiddag van de Zilveren Kracht Centrale van Radius is geweest, kwam met het idee om een amateurkunstmarkt te organiseren. Hij deed dit als hobby in zijn vrije tijd. De sociaal werker van Radius heeft hem intensief geholpen met het initiatief. Voornamelijk met het organiseren van de eerste kunstmarkt. De opbrengsten van de schilderijen gingen naar een goed doel. Ieder jaar werd er een nieuw goed doel uitgekozen. In 2010 heeft de amateurkunstmarkt voor het eerst plaatsgevonden. De laatste keer was in 2014. De initiatiefnemer is er uiteindelijk mee gestopt omdat er te weinig mensen waren die hem hielpen. Hij moest de hele tijd de kar alleen trekken.

Locatie: Oegstgeest

ScootActief

Na een vrijwilligersmarkt van Radius kwam een oudere dame met een scootmobiel met het idee om iets op te zetten voor ouderen met een scootmobiel. Ze wilde tochten gaan organiseren. Vervolgens is een aantal ouderen, dat vrijwilligerswerk wilde gaan doen, erbij betrokken geraakt. De groep organiseert een aantal tochten per jaar. De sociaal werker heeft hen samengebracht en heeft verder een faciliterende rol gespeeld. Dit initiatief gebruikt een ruimte die via de sociaal werker is verkregen. En de sociaal werker heeft geholpen met publiciteit. Het initiatief bestaat nu vijf jaar. Het doel van het initiatief was om eenzame ouderen weer de deur uit te krijgen, om contacten op te doen. Om lekker de buitenlucht in te gaan.

Locatie: Leiden

Eetkamer de Schelp

Een echtpaar verzorgt iedere week met een aantal vrijwilligers een eetkamer. De vrijwilligers werken in tweetallen. De tweetallen doen de boodschappen en halen het eten. Er kan voor drie euro gegeten worden. De participanten moeten zich een week van te voren opgeven. Dan kunnen de kokers bij het doen van boodschappen rekening houden met het aantal deelnemers. Er is een kas aanwezig waarin het geld bewaard wordt. Dit initiatief maakt gebruik van de buurtkamer de Schelp van Welzijnswartier Katwijk. Het echtpaar is gestart met dit idee omdat ze meer samenhang wilden in de buurt. De sociaal werker heeft hen in het begin geholpen. Ze vraagt af en toe nog hoe het gaat. Haar ondersteuning is verder niet nodig, het echtpaar regelt alles zelf.

Locatie: Katwijk Noord

Gilde Samenspraak

Een gepensioneerde oudere mevrouw is na verschillende functies in het vrijwilligerswerk, die haar niet echt bevielen, gestart met een eigen project. Ze had affiniteit met taal, en is gaan

googlen. Uiteindelijk kwam ze op de Gilde Samenspraak. Een bestaand taalproject waarin vrijwilligers worden gekoppeld aan mensen die de Nederlandse taal niet echt machtig zijn. Zo'n taalproject was er nog niet in de omgeving Den Haag en Leiden. Zij is toen alleen met het taalproject gestart. Vanuit de Gilde heeft zij in het begin ondersteuning gehad met het opstarten, vooral flyers en dergelijke. De ondersteuning was minimaal, ze heeft zelfstandig de organisatie opgezet. Ze heeft hulp gehad van een sociaal werker van Radius. Ze heeft twee jaar lang gebruik mogen maken van een locatie bij Radius. Het is inmiddels een grote vrijwilligersorganisatie geworden.

Locatie: Leiden

Fietsmaatjes

Een nog werkende oudere dame die bij een huisartsenpraktijk werkt zag veel ouderen om zich heen die vereenzaamden. Veel ouderen kwamen weinig tot niet meer buiten. Dit vond ze erg om te zien omdat ze wist hoe belangrijk het is om naar buiten te gaan. Toen een tante van haar partner stralend zei, ik heb weer eens op de fiets gezeten zag ze de impact van het weer buiten zijn. Vervolgens kwam ze op het idee om een fietsmaatjesproject te starten. Dit heeft zij zelf gedaan met een aantal bekenden uit het dorp. Het is inmiddels een groot succes. Er is een groot bestand aan vrijwilligers, die wekelijks fietsen met één of meerdere ouderen. Er ontstaan banden, de ouderen komen weer buiten en zijn weer in beweging. Dat er zulke goede banden ontstonden had de initiatiefnemer niet verwacht, maar was een hele waardevolle bijkomstigheid.

Locatie: Teylingen

Filosofisch café voor ouderen

Een gepensioneerde oudere meneer is samen met een jongere filosofe een filosofisch café gestart. Hij was altijd al geïnteresseerd in filosofie. Hij heeft een langere tijd groepsreizen georganiseerd. Tijdens deze groepsreizen ontstonden er filosofische gesprekken. Dit is hem zo goed bevallen, dat hij met het idee kwam om een filosofisch café te openen. De eerste paar keren waren in een kroeg. Hier ontbrak het aan gezelligheid, waardoor hij op zoek ging naar een nieuwe locatie. Vervolgens heeft hij het een keer vanuit zijn eigen woning gedaan. Dit was een groot succes, het vindt iedere eerste zondag van de maand plaats. Hij nodigt filosofen uit het land uit om een lezing te geven. Schrijft hierover een stuk in de krant. Er wordt naar de filosofen geluisterd. In de pauze kan men met elkaar in gesprek. Na afloop is er een kleine borrel. Het doel is ontmoeting.

Locatie: Leiden, binnenstad

Ouderencontact Professorenwijk

Een aantal oudere echtparen is met elkaar dit initiatief gestart. Zij willen meer samenhang in de wijk. Zij vonden ook dat er te weinig te doen was voor ouderen in hun wijk. Er is een stuurgroep uit voortgekomen. Er worden nu verschillende activiteiten georganiseerd voor de ouderen in de wijk. Van themagesprekken, wandelingen tot tochten. Ze hebben onderdak gevonden in de kantine van een korfbalvereniging. Zij hebben ook een wijkkompas gemaakt. Een handig boekje waarin informatie staat over allerlei voorzieningen voor ouderen. De initiatiefnemers zijn hoog opgeleide, gepensioneerde ouderen. Het doel van dit initiatief was om meer samenhang te creëren in de wijk onder ouderen en om meer activiteiten te organiseren voor ouderen, ontmoeting en verbinding

Locatie: Leiden, Professorenwijk.

Eetkamer voor ouderen in Noordwijk

Een gepensioneerde Noordwijkse mevrouw is een eetkamer gestart voor eenzame ouderen. Eerst vanuit haar eigen appartement, later heeft zij een keuken geregeld bij een parochie in Noordwijk. Zij haalt de boodschappen en kookt voor de ouderen. Die helpen een handje, bijvoorbeeld met aardappelen schillen. De groep participanten bestaat uit dames van 80 jaar en ouder. Het doel van deze eetkamer is om eenzame ouderen samen te brengen en lekker te eten. In de hoop dat er dan duurzame contacten ontstaan tussen de dames. De dames eten voor vier euro. Deze mevrouw heeft in het laatste deel van haar beroepsleven als activiteitenbegeleider gewerkt. Zij is verbonden aan de ouderenbond, de KBO Noordwijk. Zij organiseert hiervoor meerdere activiteiten, zoals Thai Chi.

Locatie: Noordwijk.